

Új és újonnan felmerülő kockázatokról szóló harmadik európai vállalati felmérés (ESENER 2019)

Hogyan kezelik az európai munkahelyeken a
munkavédelem kérdését?

Összefoglalás

Az alábbi információk esetleges felhasználásáért sem az Európai Munkahelyi Biztonsági és Egészségvédelmi Ügynökség, sem pedig az ügynökség nevében eljáró más személy nem tehető felelőssé.

© Európai Munkahelyi Biztonsági és Egészségvédelmi Ügynökség, 2023

A többszörözés a forrás feltüntetésével engedélyezett.

Azokat a fényképeket és más anyagokat, amelyek szerzői jogait az Európai Munkahelyi Biztonsági és Egészségvédelmi Ügynökség nem védi, közvetlenül a szerzői jog tulajdonosától származó előzetes hozzájárulás birtokában lehet csak felhasználni vagy többszörözni.

Az Európai Unióról további információk az interneten találhatóak (<http://europa.eu>).

Bevezetés

A két korábbi hullámra (2009 és 2014) épülő, az új és újonnan felmerülő kockázatokról szóló harmadik európai vállalati felmérés (ESENER 2019) több mint 45 420 létesítménytől gyűjtött válaszokat, valamennyi vállalatméretet, -osztályt és tevékenységi ágazatot lefedve 33 országban, konkrétan az Európai Unió tagállamaiban, valamint Izlandon, Észak-Macedóniában, Norvégiában, Szerbiában, Svájcban és az Egyesült Királyságban.

Az ESENER a munkavédelem kezelésének vezető nyomonkövetési eszközeként szolgál Európában. Az európai és nemzeti politikai döntéshozók ehhez az eszközhöz fordulnak, ha kulcsfontosságú bizonyítékokra van szükség a politikák kialakításának megalapozásához vagy a további kutatások megközelítéséhez.¹

Ezek az eredmények olyan időszakban kerülnek közzétételre, amikor életbevágóan fontos a munkavédelem kezeléséhez való hozzáállás megerősítése. A Covid19-világjárvány gyorsan átalakította a munkahelyi környezetet, megkövetelve azoknak a kockázatoknak az újraértékelését, amelyekkel a munkavállalók szembesülnek, valamint az új körülményekre szabott intézkedések elfogadását.

Noha az eredmények nem értelmezhetők úgy, hogy egyértelműen jelzik a jogszabályoknak való megfelelés mértékét, az ESENER 2019 bepillantást enged azokba a lépésekbe és intézkedésekbe, amelyeket annak érdekében fogadtak el, hogy biztonságos munkakörnyezetet teremtsenek a létesítményekben. A felmérésre adott válaszok mérlegelhetők a munkavállalók munkahelyi biztonságának és egészségvédelmének javítását ösztönző intézkedések bevezetéséről szóló, 1989. június 12-i 89/391/EGK tanácsi irányelv (amelyre a munkavédelemről szóló európai keretirányelvként is utalnak²), valamint a munkavédelem javítására szolgáló intézkedések bevezetésének ösztönzésére irányuló, támogató jogszabályoknak az összefüggésében – elismerve ugyanakkor azt is, hogy a munkavédelem szabályai országonként, ágazatonként és munkavállalói kategóriánként eltérőek. Ezzel összhangban az ESENER eredményeinek célja, hogy hozzájáruljanak a munkával kapcsolatos halálesetek Vision Zero megközelítéséhez az Unióban³ olyan adatok biztosításával, amelyek segítenek fokozni a kockázatokkal kapcsolatos tudatosságot, és végső soron támogatják a meglévő szabályok és iránymutatások érvényesítését.

Az ESENER 2019 megközelítése és hatóköre nagyrészt az ESENER 2014 megközelítéséhez és hatóköréhez igazodik, és lehetőséget kínál a longitudinális trendek mérésére. Ezért az eredmények segítenek rávilágítani az időben változó mintázatokra az olyan kulcsfontosságú területeken, mint az egészségi és biztonsági kockázatokkal kapcsolatos tudatosság, a munkavédelem kezelése, beleértve a pszichoszociális kockázatokat, a munkavédelem ösztönzőit és akadályait, valamint a munkavállalói részvételt. Az ESENER 2019 azonban ennél tovább megy, és kiterjed a munkavédelem kezelése szempontjából releváns néhány új témakörre is: ezek közé tartozik a digitalizáció, a külső megelőzési szolgálatok minőségének észlelése, valamint a balesetek vagy a betegség miatti hiányzások értékelése.

Az ESENER 2019 áttekintő jelentés arra összpontosít, hogy egyéb elsődleges és másodlagos adatforrásokkal kiegészítse az ESENER-ből származó bizonyítékokat. Vannak olyan fejezetei, amelyek feltárják a jogszabályok szerepét a munkavédelem kezelésének fejlesztésében (ösztönzőként is és esetleges korlátként is), valamint a munkavállalói részvétel hatását a munkavédelem kezelésére. Ennek érdekében szakirodalmi áttekintést és egy jogi tájékoztató felmérést is végeztünk, hogy információkat gyűjtsünk a nemzeti szinten bevezetett fő jogi és politikai jellegzetességekről. Továbbá 11 interjú készült az EU-OSHA fókuszpontokkal⁴ annak érdekében, hogy segítsenek értelmezni az eredményeket, és megvilágítani a jogalkotás szerepét a megfelelés ösztönzésében és az azzal kapcsolatos akadályokban.

¹ Az EU 2021–2027-es munkahelyi biztonsági és egészségvédelmi stratégiai kerete: <https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12673-Health-&-Safety-at-Work-EU-Strategic-Framework-2021-2027- en>

² A munkahelyi biztonságról és egészségvédelemről szóló keretirányelv (89/391/EGK): <https://osha.europa.eu/da/legislation/directives/the-osh-framework-directive/1>

³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0323&from=EN>

⁴ Nemzeti fókuszpontok: <https://osha.europa.eu/en/about-eu-osha/national-focal-points>

Továbbá az ESENER 2019 áttekintő jelentés követi a korábbi ESENER adatelemzések megközelítésmódját az eredmények országok, ágazatok és létesítményméretek szerinti összehasonlításában. Emellett regressziós analízisek is készültek azoknak a tényezőknek a feltárása érdekében, amelyek előre jelzik a munkavédelem kezelésére irányuló intézkedések elfogadását, a különböző ESENER-változók közötti kapcsolatok erősségének értékelésével. Amint várható volt, az eredmények megerősítik, hogy ha bevezetik a megfelelő, a munkavédelem kezelésére szolgáló megközelítéseket, akkor a létesítmények nagyobb valószínűséggel tesznek lépéseket a biztonságosabb munkakörnyezet kialakítására.

A legfontosabb megállapítások és szakpolitikai javaslatok

Az ESENER megállapításai azt mutatják, hogy eltérés van a különböző típusú kockázatokra irányuló figyelem és az elfogadott intézkedések között, ami nagy mértékben összefügg a létesítmény méretével, a tevékenységi ágazattal és az országgal.

Az eredmények kiemelik a jobb munkahelyi egészségvédelem és biztonság szükségességét, tekintettel a technológiai változásokra a gazdaságban, arra a növekvő figyelemre, amely az általános jóllétet és produktivitást támogató pszichoszociális munkakörnyezet jelentőségére irányul, valamint a Covid-19 világjárvány fényében, amely átalakult munkavégzési gyakorlatokat eredményezett, melyek közül több is valószínűleg megmarad. Ezen túlmenően a munkavédelem kezelésével kapcsolatos kockázatok valószínűleg erősödni fognak, például az ellátási láncok olyan kisebb szervezetekre való kiterjesztésével, amelyekre viszonylag kötetlenebb munkavégzési gyakorlatok és felelősségmegosztás jellemző, valamint az új üzleti modellek bevezetésével.

E célból helyénvaló reagálni néhány azonosított fontosabb kihívásra. Az ESENER 2019 megerősítette, hogy az esetlegesen váz- és izomrendszeri megbetegedéseket eredményező kockázatok jelentik a legnagyobb mértékben azonosított veszélyek egyikét. „Az ismétlődő kéz- és karmozdulatokat” és a „hosszan tartó ülést” a létesítmények körülbelül 60 %-a ismerte el – és az elismerés mértéke egyre növekszik. Paradox módon azonban a „munkahelyi életminőség javítására” szolgáló intézkedések használata, beleértve az „ergonomikus berendezések” bevezetését is, kis mértékben mégis csökkent 2014 és 2019 között.

A többváltozós elemzések azt mutatták, hogy a biztonsági, ergonómiai és vegyi kockázatok azonosítása, valamint a munkavédelem kezelésére irányuló szolgáltatások létesítmények általi használata kölcsönösen összefüggenek. Ez arra utal, hogy a kockázatok ismeretének szintje az ilyen szolgáltatások igénybevételével fokozható. A kockázatok azonosítása akkor is javul, ha a létesítmények kijelöltek egy munkavédelmi képviselőt.

Szakpolitikai javaslat

Az egészséggel és biztonsággal, valamint az új és újonnan felmerülő kockázatokkal kapcsolatos tudatosság fokozása továbbra is szükséges, különösen a mikro- és kisvállalkozások körében. A nagyvállalatok profitálnak abból, ha jobban tisztában vannak a munkavédelmi kockázatokkal az ellátási láncukban, valamint annak kapcsolatával a saját hírnevüket illetően. A kockázatokkal kapcsolatos tudatosság fokozását össze kell kapcsolni a támogatás igénybevételére vonatkozó útmutatással, valamint az olyan konkrét teendők példáival, amelyek mérsékelhetik a kockázatokot. A kockázatokkal kapcsolatos tudatosság és a munkavédelem kezelésének összekapcsolása a releváns jogi kötelezettségekkel támogathatja a pozitív válaszokat. A kockázatokkal kapcsolatos tudatosság javulhat, ha a munkavállalók képviselői részt vesznek a munkavédelem kezelésének tevékenységeiben, és ha támogatják a dolgozói részvételt.

A pszichoszociális kockázatok, különösen ha „nehéz ügyfelekkel, betegekkel és diákokkal kell foglalkozni”, továbbra is az egyik fő kockázati tényezőt jelenti sok létesítmény esetén. Míg az ESENER válaszadói szerint a „külső személyek” jelentik a legjelentősebb problémát, a belső munkamódszereket például a „hosszú vagy rendszertelen munkaidőt” és „a szervezeten belüli rossz kommunikációt vagy együttműködést” meglepően ritkábban ismerik el.

Az EU-27 országaiban lévő létesítmények látszólag nem prioritizálják a pszichoszociális kockázat kezelését a munkavédelem kezelésére szolgáló rendszereikben. 2014 és 2019 között nem növekedtek a munkahelyi pszichoszociális kockázatok kezelésére szolgáló intézkedések, mint például a munka

átszervezése, vagy a túlzottan hosszú munkaidő esetén történő beavatkozások. Ugyanakkor több munkahely számolt be eljárásokról a zaklatás vagy zaklatás kezelésére, a külső személyek által elkövetett fenyegetések, visszaélések és támadások lehetséges eseteinek kezelésére, valamint a munkahelyi stressz megelőzésére irányuló cselekvési tervekről.

A többváltozós elemzések azt mutatták, hogy a munkavállalók bevonása és a jogi kötelezettségek, mint a munkavédelem kezelésének indokai, kölcsönösen összefüggenek a jelentett pszichoszociális kockázatok magasabb számával, ami megerősíti, hogy ez a két tényező kulcsfontosságú a kockázatok azonosítása és az kockázatcsökkentő intézkedések kezelése szempontjából. Érdeemes megjegyezni, hogy az ország kontextusa kulcsfontosságú a pszichoszociális kockázatok azonosítása szempontjából, ami a nemzeti jogi keret és kultúra jelentőségére utal.

Szakpolitikai javaslat

A létesítményeknek hasznára válik, ha erőteljesebben összpontosítanak a pszichoszociális munkakörnyezetre. Adott esetben a munkaügyi (munkavédelmi) felügyelőségek szerepet játszhatnak a pszichoszociális munkakörnyezet vizsgálatának biztosításában a létesítményekben tett látogatások során.

A szakmai tanácsok, a kulcsfontosságú intézkedések elfogadásának ösztönzése, valamint a munkavállalók bevonásának módszerei valószínűleg javítják a pszichoszociális kockázatok kezelését a létesítményekben.

Az ESENER 2019 eredményei arra utalnak, hogy a 89/391/EGK keretirányelv fenntartotta a munkavédelem kezelésének alapjait. Mint már a korábbi hullámok eredményeinél is látszott, az EU-27 körülbelül háromnegyede végez rendszeresen kockázatértékelést. Ebből az következik, hogy a megközelítés összességében megalapozott, és potenciálisan egy stabil megközelítésmódot jelentett a biztonságosabb munkakörnyezet kialakításában.

Miközben azonban a legtöbb nagy szervezet rendszeresen végez kockázatértékelést, a kisebb szervezetek, különösen a mikro vállalkozások esetében ez kevésbé valószínű. A kisebb szervezeteken belül a munkavédelem kezelésének kevésbé formalizált gyakorlatai az ESENER eredményei szerint gyakoriak, ami arra utal, hogy vannak alternatív módszerek (bizonyos esetekben gyengeségek) az ilyen méretű vállalkozásokban a munkakörnyezet kezelésére.

Az ESENER 2019 terepmunkájának befejezése óta elkerülhetetlenül további aggodalomra ad okot a munkakörnyezet Covid-19 világjárvány alatti, nemrégiben bekövetkezett átalakulására adott, a munkavédelem kezelésével kapcsolatos lehetséges reakció, tekintettel arra, hogy a vállalatok negyede nem számolt be arról, hogy rendszeresen végezne kockázatértékelést. A kockázatértékelés mellőzésének fő indoka az volt, hogy „a kockázatok már ismertek”: a vállalkozások ezt említették leggyakrabban azokban az ágazatokban, amelyek súlyos egészségi és biztonsági kockázatokkal néznek szembe, mint például a bányászat és kőfejtés, a mezőgazdaság, a halászat és erdőgazdálkodás. Ráadásul számos kockázatértékelés nem terjed ki teljes mértékben az összes releváns munkavégzési helyre, például az otthonokra, vagy az összes olyan személyre, akire veszélyt jelenthet a munkakörnyezet.

A többváltozós elemzés azt mutatta, hogy a rendszeres kockázatértékelés esélye növekszik, ha a létesítményben jelen van egy munkavédelmi képviselő. Annak érdekében, hogy javítsák az otthoni munkahelyek lefedettségét a rendszeres kockázatértékelésekben, az is fontos, hogy a munkavállalók részt vegyenek a munkavédelmi intézkedések végrehajtásában – ez azt mutatja, hogy a munkavállalók fontos, alulról felfelé irányuló funkciót töltenek be a munkavédelem kezelésével kapcsolatos tevékenységek teljességének biztosításában.

Szakpolitikai javaslat

Az egészség és biztonság kultúrájának javítása érdekében azokra a vállalkozásokra kell összpontosítani, amelyek nem végeznek rendszeresen kockázatértékeléseket. Viselkedésük módosításához kulcsfontosságú annak az elképzelésnek a megkérdőjelezése, hogy „a kockázatok már ismertek”.

A Covid-19 világjárványra adott munkavédelmi választ arra kell használni, hogy a rendszeres kockázatértékelések gyakorlata még mélyebben beépüljön a szervezetekben, és biztosítsák, hogy ennek hatálya kiterjed valamennyi releváns helyszínre és veszélyben lévő személyre.

A munkavédelem kezelésének javításával (például annak biztosításával, hogy kiterjedjen minden munkahelyre a kockázatértékelésekben) kapcsolatos elsődleges javaslat a munkavállalók részvételének bővítése, például munkavédelmi képviselők jelenléte révén, vagy a munkavállalók bevonásával a kockázatértékelést követő intézkedések tervezésébe.

A létesítmények által a munkavállalói részvétellel kapcsolatban alkalmazott módszerek nem csak segítenek azonosítani a kockázatokat, hanem a kockázatok mérséklésére irányuló megfelelő intézkedések elfogadását is támogatják.

A korábbi hullámok megállapításaival összevetve az ESENER 2019 megmutatta, hogy a közintézmények kevésbé voltak elkötelezettek a munkavédelem tekintetében. Ezt mutatja az EU-27 országaiban a felügyelőségek látogatásainak csökkenése, valamint a felügyelőségek és a munkavédelemmel foglalkozó hivatalos intézmények tanácsadásának visszaszorulása. A Covid-19 világjárvány óta remélhetőleg a vállalkozások kihasználták a frissített iránymutatást és a felügyelőségek és egyéb állami szervezetek által kínált egyéb támogatást.

Szakpolitikai javaslat

Az ESENER 2019 eredményei relevánsak az ellenőrzési rendszerek jövőbeli hatókörét illető politikai vitákra nézve. Számos szervezet nem végez rendszeres kockázatértékelést, különösen a mikro- és kisvállalkozások, és azok az ágazatok, amelyeket esetleg „alacsony biztonsági” kockázatúnak tekintenek, időnként kevésbé elkötelezettek, és kevesebb intézkedést vezetnek be. A tanácsadás a megfelelés ellenőrzése mellett valószínűleg támogatja a kockázatok azonosítását, és előmozdítja az egészség és biztonság kultúráját.

Megnyugtató, hogy az EU-27 országaiban az elkötelezettség szintje tekintetében volt némi növekedés a munkavédelemmel foglalkozó felső vezetői megbeszélések arányában: a felsővezetők aránya 60% fölé emelkedett, és a létesítmények körülbelül 70%-ban a csoportvezetők vagy a közvetlen vezetők továbbra is részt vesznek a képzésben. Az azonban aggodalomra ad okot, hogy az ESENER keretében interjúra kiválasztott létesítményekben „a munkavédelemről legtöbbet tudó személy” most kevésbé valószínű, hogy képzésben részesül, és a munkavédelmet a csapatmegbeszéléseken rendszeresen csak a vállalkozások körülbelül egyharmadánál beszélnek meg.

A többváltozós elemzés kiemelte a munkavédelem iránti elkötelezettség fontosságát. Az egészségi és biztonsági kérdésekről folytatott rendszeres megbeszélések a felső vezetők szintjén, valamint az egészség és biztonság kezelésével kapcsolatos, a csapatvezetők és közvetlen felettesek által tartott képzések a csapataikban pozitív kapcsolatot mutatnak az egyéb munkavédelmi gyakorlatok elfogadásával, például a rendszeres kockázatértékelésekkel és a munkavédelmi képviselők kinevezésével.

Szakpolitikai javaslat

A munkavédelem iránti elkötelezettséget erősíteni kell, a napi szintű irányítás javítása érdekében. A felső vezetést – például a munkavédelemről folytatott rendszeres csapatmegbeszélések révén – be kell vonni a dinamikusabb biztonsági kultúra kialakításának módjaiba. Fennáll a veszélye annak, hogy a munkavédelemről legtöbbet tudó személy a létesítményben kevésbé lesz képzett; a képzés támogatásának általában jóval megalapozottabbnak kell lennie.

A várakozásoknak megfelelően a digitális technológiák az EU-27 országok munkahelyeinek egyik fő jellemzője: a vállalatok 86%-a megerősítette a személyi számítógépek használatát, 77%-a pedig a laptopok használatát a helyhez kötött munkahelyeken. Hangsúlyozni kell, hogy vannak további technológiák, amelyek használata potenciális (bár jóval kisebb mértékű) munkavédelmi kockázatokat jelent, például a munka tartalmát vagy sebességét szabályozó rendszerek, a munkavállalói teljesítmény nyomon követése, valamint a viselhető eszközök és robotok, amelyek kapcsolatba kerülhetnek a munkavállalókkal. Előfordulhat, hogy ezeket a használati tendenciákat az ESENER 2019 nem ragadta

meg teljes mértékben, tekintettel az otthoni munkavégzésre való gyors átmenetre és a személyzet távoli nyomon követésére a 2020-as Covid19-világjárványt követően.

2019-ben azonban csupán a vállalatok mintegy negyede említette meg az ilyen technológiák munkahelyi munkavédelmi hatásait.

Szakpolitikai javaslat

A munkavédelem kezelésének egyértelműen lépést kell tartania a digitalizációs trendekkel, tekintettel a munkakörnyezetre gyakorolt valószínű kockázatokra. Ez az otthoni munkavégzésre való jelentős átállást és az új üzleti modellek bevezetését tekintve is helyénvaló. A munkavédelem kezelésére irányuló szolgáltatásoknak, iránymutatásnak és ellenőrzéseknek nyilvánvalóan szerepük van abban, hogy ráébredjék a létesítményeket a biztonságos munkakörnyezet biztosításával kapcsolatos kötelelességeikre.

A többváltozós elemzés azt is megmutatta, hogy a munkavállalói képviselő (munkavédelmi képviselők) szerepet játszik a digitális technológiák lehetséges hatásainak megbeszélésében. Ezért a munkavállalók közvetlen bevonása szintén jó megoldást jelent az újonnan felmerülő digitális kockázatok kezelésére.

A munkavédelemmel kapcsolatos jogi kötelezettségeknek való megfelelés bizonyos szervezetek számára kihívásokat jelenthet; a munkavédelmi szabályok komplexitását a létesítmények körülbelül 40%-a tekintette a munkavédelmi kötelezettségek teljesítése előtt álló fő akadállyal, ugyanakkor figyelemre méltóak az országok közötti eltérések.

Előfordulhat, hogy a munkavédelmi szabályok egyszerűsítése nem lehetséges, amennyiben az csökkentené a munkakörnyezeten belüli összes kockázat hatékony ellenőrzését. Ezért megoldások szükségesek ahhoz, hogy támogassák a létesítményeket a kötelezettségeik teljesítésében, különösen a mikro- és kisvállalkozások esetén. Ennek részei lehetnek többek között az online kockázatértékelési eljárások, az iránymutatás, a munkahelyi egészségvédelmi és biztonsági tanácsok és a segélyvonalak.

Szakpolitikai javaslat

A munkavédelem kezelésének előmozdítását szolgáló módszereket kulcsfontosságúnak kell tekinteni a megfelelés fokozásához, különösen az mikro- és kisvállalkozások esetén, többek közt az online módszereket, mint például az [QIRA-t](#) (online interaktív kockázatértékelés), amelyeket arra terveztek, hogy a felhasználók szükség szerint kockázatértékeléseket tölthessenek ki és frissíthessenek.

Az Európai Munkahelyi Biztonsági és Egészségvédelmi Ügynökség (EU-OSHA)

működésének célja, hogy Európában biztonságosabban, egészségesebb körülmények között és hatékonyabban lehessen dolgozni. Az Ügynökség megbízható, kiegyensúlyozott és objektív biztonsági és egészségvédelmi információkat kutat, dolgoz ki és terjeszt, valamint egész Európára kiterjedő figyelemfelkeltő kampányokat szervez. Az Európai Unió által 1994-ben alapított, bilbaói (Spanyolország) székhelyű ügynökség az Európai Bizottság, a tagállamok kormányai, a munkáltatói és munkavállalói szervezetek képviselői, valamint az Unió tagállamaiból és azokon kívülről érkező vezető szakértők számára biztosít közös fórumot.

Európai Munkahelyi Biztonsági és Egészségvédelmi Ügynökség

Santiago de Compostela 12, 5. emelet
48003 – Bilbao, Spanyolország
E-mail: information@osha.europa.eu
<http://osha.europa.eu>